

Nr 317.

Av herr Bondeson, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet.

I proposition nr 172 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag angående hushållningssällskapens organisation och verksamhet för dess yttrande.

Förslaget, som i huvudsak bygger på hushållningssällskapsutredningens betänkande i ämnet, innebär ett starkare statligt inflytande på sällskapen än som för närvarande är förhållandet. I förenämnda betänkande ha sällskapens hittillsvarande förtjänstfulla insatser vitsordats, varjämte även framhållits, att bristen på medel varit anledningen till att än större effektivitet än den nuvarande icke vunnits. Under sådana omständigheter kan det ifrågasättas, om avhjälpandet av den påtalade bristen på medel nödvändigt behöver förknippas med den begränsning av sällskapens frihet, som förslaget innebär och som kan befaras föranleda, att sällskapens kommande insatser icke kunna bli lika verkningsfulla som hittills.

Hushållningssällskapsutredningen framhåller, att de fria former, varunder sällskapens verksamhet för närvarande bedrives, torde innebära många fördelar, bland annat stora möjligheter till lokala fruktbärande initiativ. Dessutom påpekas, att sällskapens möjligheter att bygga på en intim kontakt med befolkningen och god förankring hos förtroendemän i orterna varit till stor nytta i deras verksamhet.

Även besparingsberedningen har i sin promemoria angående den statliga låne- och bidragsverksamheten å jordbrukets område m. m. uttalat samma mening, i det den anför: »Stora fördelar äro nämligen förenade med den mera obundna organisation av hushållningssällskapen, som möjliggöres av deras ställning som enskilda föreningar. Brytes mot denna ordning, riskeras enligt beredningens uppfattning lätteligen att önskvärd kontakt med ortsintressena förloras. Den smidighet i verksamhetens utövande, som karakteriserar hushållningssällskapen i dess nuvarande organisation, skulle sannolikt också bortfalla genom ett förstatligande».

Då det sålunda allmänt erkänts, att det största hindret för att sällskapens arbete ej kunnat göras mera fruktbärande än som varit fallet har varit bristande ekonomiska resurser, måste man beklaga, att förslaget om ökande av sällskapens resurser förknippats med så vittgående organisatoriska ändringar som skett. Grundvalen för sällskapens organisation har hittills varit att de varit enskilda sammanslutningar, vilkas medlemmar och förtroendemän varit bestämmande beträffande verksamhetens gestaltning m. m. Då

en väsentlig, kanske i de flesta fallen öfvervägande del av de medel, varmed sällskapen bestridit sina utgifter, bestått i direkta statsbidrag är det förklarligt, att statsgarantier skapats för att dessa medel komma till avsedd användning. Detta syfte har hittills vunnits dels genom att vissa grundstadgar fastställts, innehållande allmänna linjer för sällskapens verksamhet, dels ock genom direkt kontroll av medelsanvändningen genom granskning av berättelser. De vitsord, som hittills lämnats angående sällskapens verksamhet, synas ej giva vid handen, att de garantier staten sålunda haft varit otillräckliga.

I detta sammanhang synes särskilt spörsmålet om hushållningssällskapens hittillsvarande låne- och bidragsverksamhet böra upptagas till behandling. Denna verksamhet består i förmedling av statsunderstöd till produktionsförbättrande åtgärder såsom täckdikning, gödselvärd, nyodling m. m. och möjliggöres av statsunderstöd, som utgår i form av dels amorteringslån och dels direkta bidrag utan återbetalningsskyldighet. I enlighet med besparingsberedningens promemoria och hushållningssällskapsutredningens betänkande föreslås i propositionen, att de hittillsvarande bidragen i stället skola utgå i form av avskrivningslån i syfte att därigenom skaffa säkerhet för att den anordning, vartill understödet lämnats, skall åtminstone under viss tid vidmakthållas, enligt propositionen sju år. Dessutom har föreslagits, att därest dylikt lån skall återbetalas, skall låntagaren jämväl erlägga ränta efter 4 % för år från lyftningsdagen, d. v. s. i sju år.

Förslaget i denna del torde emellertid vara av tvivelaktigt värde. Någon verklig risk att förbättringen ej vidmakthålles under ifrågavarande tidsperiod torde knappast föreligga annat än vid betesförbättring och möjligen nyodling. En verklig olägenhet är däremot förknippad med ifrågavarande föreslagna anordning, i det att sällskapen måste fordra säkerhet därför av låntagaren. I första hand bör därvid enligt förslaget krav på fullgod borgenssäkerhet uppställas, medan i andra hand säkerhet i form av inteckning inom 90 % av taxeringsvärdet eller annan värdehandling kan godtagas.

Mot förslaget i denna del ha ett antal invändningar framställts av de hörda myndigheterna och organisationerna. Bland annat har lantbruksstyrelsen framhållit, att förslagets genomförande kommer att medföra en betydande arbetsbörda för hushållningssällskapen.

Dessutom kan häremot invändas, att de låntagare, som icke underhålla förbättringsarbetena, därigenom göra sig skyldiga till sådana försummelse, att ingen som helst anledning torde finnas att bereda dem fördel genom att vara efterlåten vid kravet på säkerhet, varav måste bliva följd, att låneförmedlaren, d. v. s. hushållningssällskapet, som därför står ansvaret i förhållande till staten, kommer att lida förlust. Dylika förluster kunna även komma att synnerligen allvarligt inverka på sällskapens möjligheter till fortsatt effektiv verksamhet på dessa områden på grund av brist på medel. Då man givetvis icke vid lånens beviljande kan veta, vilka låntagare som komma att visa

sig försumliga beträffande underhållsarbetet, måste kravet på säkerhet, om sådant uppställes, vara lika för alla. Allra minst synes staten, som kommer att av låneförmedlaren återkräva avskrivningslånet, då detta förverkats, böra räkna med eller uppmuntra till att låneförmedlaren icke skyddar sig genom fullgod säkerhet. Såsom fullgod säkerhet kan in-teckning inom 90 % av taxeringsvärdet icke anses, om taxeringsvärdet står i någorlunda rimlig proportion till det verkliga fastighetsvärdet. Vid exekutiv auktion hava ju in-teckningshavarna rätt till jämväl två års upplupen ränta utöver in-teckningens kapitalbelopp. Denna ränta kommer med största säkerhet vid ett dylikt förfarande att taga i anspråk en betydande del av fastighetens överskjutande värde samt därigenom minska möjligheterna för hushållningssällskapen att realisera sin säkerhet för skyddande av sin fordran på avskrivningslånet. Vidare måste man taga hänsyn till kostnaderna för indrivningen och exekutiva auktionen samt till att den fastighet, som går exekutivt, oftast är i mindre gott skick, vilket särskilt kan antagas vara fallet, då ett avskrivningslån skall indrivnas för att utfört förbättringsarbete icke vidmakthållits. I de fall då återbetalning av avskrivningslån ifrågakommer, är detta med största sannolikhet förenat med ekonomiskt obestånd hos den enskilde låntagaren. Än värre kan situationen bliva, om även sju års upplupen ränta skall läggas till avskrivningslånets kapitalbelopp. Till sist kan erinras om att kostnaden för tagande av in-teckning och gravationsbevis innebär ett icke obetydligt avdrag å avskrivningslånet.

Av vad sålunda anförts torde klart följa, att en övergång från direkt statsbidrag till avskrivningslån kommer att bliva synnerligen oförmånlig såväl för de jordbrukare, som äro i mest behov av detta stöd, som för hushållningssällskapen i egenskap av låneförmedlare. Hittillsvarande erfarenhet har jämväl givit vid handen, att försummat underhåll av förbättringsarbeten är ganska sällsynt och i allmänhet föranlett av ekonomiska motgångar för bidragstagaren, vilka visst icke alltid äro självförvållade.

Ett sätt att avveckla dessa med förslaget i denna del förknippade olägenheter är att i stället i kontrakt om dylika bidrag inryckes en bestämmelse om skyldighet för bidragstagaren att, om förbättringen ej vidmakthålles viss tid, återbetala bidragsbeloppet, vilket i sådant fall av sällskapen skulle redovisas till statsverket, som finge bära förlusten, om tillgång till dess återbetalande saknades.

På grund av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen för sin del måtte besluta, att hushållningssällskapen även i fortsättningen skola äga rätt att utdela bidrag av statsmedel till berörda ändamål i enlighet med vad som ovan föreslagits.

Stockholm den 29 mars 1944.

Lennart Bondeson.